

Patnáct let od ukončení plenárního sněmu katolické církve v České republice

Antonín Ignác Hrdina

Letos v červenci je tomu patnáct let, co byl svým druhým zasedáním na Velehradě zakončen plenární sněm katolické církve v ČR. Patnáct let představuje snad dost dlouhý odstup, který umožňuje kritické hodnocení, zvláště, když během této doby nic (nebo skoro nic) na ono grémium nenařazovalo. O tom se chci stručně zmínit v druhé části této úvahy. Nejprve však budíž – rovněž v maximální možné stručnosti – připomenut právněhistorický význam takových regionálních shromáždění.

Právněhistorický význam partikulárních sněmů a diecézních synod

Zhruba od 3. století, kdy se v církvi s fenoménem synodality¹ v dnešním smyslu setkáváme, byla posláním regionálních (v naší dílce „plenárních“) či provinčních sněmů neboli koncilů zejména kanonická legislativa, tedy stanovení jednotných disciplinárních právních norm pro vymezené území (určitý region, resp. církevní provincii). Řada těchto sněmovních nálezů i z církevního starověku se dochovala především v různých soukromých právních sbírkách.² Význam takových shromáždění nepoklesl ani od 4. století, kdy se poprvé setkáváme s legislativou všeobecných (ekumenických) koncilů, ba ani od raného středověku, kdy vznikala a následně mohutněla centrální papežská legislativa. Tyto partikulární

¹ K tomu z novější české literatury viz RABAN, Miloš, *Sněm české katolické církve. Obnova synodality*, Praha, 2000 (zvl. s. 18–109).

² Ukázky z nich může čtenář nalézt např. v chrestomatií HRDINA, Ignác Antonín, *Prameny ke studiu kanonického práva*, Plzeň, 2007.

sněmy se totiž pohybovaly v prostoru „univerzálního práva prostém“,³ a ten byl tehdy dost široký.

Velmi zhruba a za cenu určitého zjednodušení lze říci, že normy (kánony) stanovené na takovém regionálním či provinčním sněmu následně jednotliví sídelní biskupové intimovali svým duchovním na diecézních synodách, a ti s nimi následně seznamovali věřící „z kazatelen“ (alespoň nakolik se jich týkaly). Některé z těchto sněmovních nálezů byly skutečnými právními klenoty – u nás stačí připomenout slavná provinční statuta prvního pražského arcibiskupa Arnošta z Pardubic z roku 1349.⁴ Značný význam měla ovšem např. i statuta pražské provincie z roku 1860 za pražského arcibiskupa kardinála Bedřicha Schwarzenberga.⁵

Tento postup byl logický a funkční, ztrácel však pozvolna své opodstatnění po vynálezu knihtisku. Nákladný (finančně i časově) a těžkopádný synodální způsob tlumočení norem partikulárního práva duchovním a věřícím byl stále častěji nahrazován formou tištěných normativních právních aktů. Už tridentský sněm konstatoval opomíjení (*omissio*) provinčních sněmů a nařizoval jejich konání v tříleté periodicitě a slavení diecézních synod dokonce každý rok: „Kdekoli to bylo opomenuto, ať se tam obnoví provinční sněmy (...) do roka od ukončení tohoto koncilu a pak alespoň každé tři roky (...) Každoročně ať jsou slaveny také diecézní synody...“⁶

Avšak čas nejde zastavit (spolu s Georgem Jellinekem by se zde dalo mluvit o „normativní síle skutečnosti“), proto se tato norma ukázala jako neúčinná – jako pouhé *pium desiderium* koncilních Otců. Svou roli sehrála samozřejmě i skutečnost, že rozmach „římské“ legislativy onen „prostor práva prostý“ značně zúžil (to platí především pro dobu po vydání Kodexu kanonického práva v roce 1917),

³ Jsem si vědom teoretické nepřesnosti tohoto pojmu (viz např. KNAPP, Viktor, *Teorie práva*, Praha 1995, s. 65nn; HRDINA, Ignác Antonín, SZABO, Miloš, *Teorie kanonického práva*, Praha, 2018, s. 190nn). Nicméně užívám jej zde pro jeho instruktivnost.

⁴ *Statuta provincialia Arnesti; Statuta provincialia de anno 1349 cum tractatu De tribus punctis religionis christiana. K tomu srv. KRAFL, Pavel, Arnoštova provinciální statuta z roku 1349 – významná česká právní památka*, in: Arnošt z Pardubic (1297–1364), Praha, 2005, s. 59–64.

⁵ *Acta et decreta Concilii Provinciae Pragensis anno Domini MDCCCLX pontificatus Pii Papae IX. decimo quinto celebrati*, Praha, 1863; a v tomto roce následovaly diecézní synody ve všech diecézích České církevní provincie (tj. v Praze, Litoměřicích, Hradci Králové a Českých Budějovicích). A to byl také „konec synodality v Čechách“: od té doby se (s výjimkou diecézní synody v Českých Budějovicích roku 1913) – alespoň pokud vím – žádný sněm ani synoda nekonala.

⁶ 24. zasedání dne 11. 11. 1563, *Decretum de reformatio*nē, hl. 2.

takže pro legislativu partikulárních sněmů zbývaly většinou vlastně jen záležitosti periferního významu. Došlo totiž k odlivu bývalých metropolitních pravomocí jednak směrem k centru (k Apoštolskému stolci), jednak – zejména po druhém vatikánském koncilu – směrem k diecézním biskupům. A jakkoli i tento koncil si přál, aby v místních církvích „synody a koncily, tyto ctihodné instituce, s novou silou ožily“,⁷ mnoho se nezměnilo. Význam partikulárních sněmů místních církví konečně také oslabila dříve neexistující instituce biskupských konferencí, daleko pružnějších, operativnějších a přirozeně i daleko méně nákladných, než byly tyto sněmy, jakkoli jejich primárním úkolem není partikulární legislativa.⁸

Plenární sněm katolické církve v České republice

Jak bylo výše uvedeno, hlavním (a často i jediným) cílem partikulárních sněmů bylo stanovení partikulární právní úpravy pro to které území. Avšak plenární sněm katolické církve v České republice na počátku 21. století žádné zákonodárné aspirace neměl, a také žádné kanonickoprávní normy nepřijal.

Vnucuje se tedy otázka, jaké cíle měl tento časově i finančně dosti náročný⁹ sněm mít. V dekredu českých biskupů o svolání plenárního sněmu ze dne 5. 7. 1997 se uvádí, že budoucí plenární sněm má „jednak uskutečňovat základní směr koncilu, jednak vytvářet nejširší podmínky pro novou evangelizaci.“¹⁰ Pokud jde o ten první cíl, mám za to, že po čtyřiceti letech, které od ukončení druhého vatikánského koncilu do plenárního sněmu církve v ČR uplynuly, byla církev přece jen konfrontována s poněkud odlišnými problémy, a následný vývoj to jen potvrdil. Zato ona „nová evangelizace“ je dodnes nepochybně velmi významnou metou. Domnívám se však, že jí lze spíše než sněmováním – byť na sebevznešenějším foru a na sebeposvátnějším místě (Velehrad) – dosáhnout skromnou a soustavnou prací na cyrilometodějské líše.

⁷ Dekret o pastýřské službě biskupů v církvi *Christus Dominus* ze dne 28. 10. 1965, čl. 36.

⁸ Nicméně i s tou všeobecné právo počítá ve formě tzv. obecně závazných nařízení (*decreta generalia*) – viz kán. 455 CIC/1983.

⁹ Financovala jej (aspoň ze značné části) německá organizace RENOVABIS – Hilfe für Menschen im Osten Europas.

¹⁰ Viz např. in: ACTA CURIAE ARCHIEPISCOPALIS PRAGENSIS, č. 7–8/97 ze dne 5. 8. 1997, č. j. 3012/97. Oficiální publikační médium ČBK (Akta České biskupské konference) začalo vycházet až od roku 2006.

A skutečně: jako účastník sněmovních jednání (coby – spolu s profesorem J. R. Treterou OP z Právnické fakulty UK – právní expert) jsem měl – at’ je mi to prominuto – dojem, že nejednomu z přihlášených řečníků (duchovních stejně jako laiků) šlo – mimo jiné – o to zviditelnit se, popř. moci se na tak významném gremiu „vymluvit“. Ono jim ostatně ani nic jiného nezbývalo, protože rozhodující hlas (*votum deliberativum*) měli na sněmu *ex lege* pouze biskupové, zatímco všichni ostatní měli hlas pouze poradní (*votum consultivum*);¹¹ v tom nový kodex (celkem pochopitelně) potvrdil normativu piánsko-benediktinského kodexu z roku 1917.¹²

Hlavním písemným výstupem plenárního sněmu byl dokument *Život a poslání křesťanů v církvi a ve světě. Závěrečný dokument Plenárního sněmu katolické církve v ČR*, vydaný následně Karmelitánským nakladatelstvím v Kostelním Vydří roku 2007. Mám důvodné podezření, že většina účastníků plenárního sněmu dnes ani neví, kde má v knihovně uložen tento závěrečný sněmovní dokument, a tím méně se k němu kdy vrátí.

Jestliže tedy v tomto dokumentu (na s. 9) čteme, že „sněmem otevříme novou kapitolu v dějinách církve našeho národa“, pak tuto proklamaci nelze než považovat za minimálně značně sebevědomou. „Dílo zkázy“ pak bylo dovršeno, když následně z „dobре informovaných zdrojů“ prosákla na věřící veřejnost informace, že text závěrečného usnesení, které se do tohoto dokumentu promítlo, byl již předem připraven a (třebaže snad jen pracovně) vytiskněn. A tak se tento stodvacetistránkový dokument narodil vlastně už jako mrtvé dítě. Říci to ovšem veřejně před patnácti lety nebylo radno...

Ale aby tento článek nevyzněl negativisticky, což přirozeně ani nebylo úmyslem autora: jestliže sám plenární sněm, ohraničený dvěma zasedáními (2003 a 2005), příliš výrazné plody nepřinesl, svůj význam poněkud paradoxně měla jeho příprava v tzv. sněmovních kroužcích. Laici se totiž začali o záležitosti, které měly být projednávány na vlastním sněmu, zajímat, promýšlet je a diskutovat o nich. Tak to ostatně zamýšleli i biskupové, když v dokumentu *Příprava a průběh plenárního sněmu katolické církve v České republice*¹³ psali: „[Věřící] veřejnost by měla být sněmovním procesem pozitivně motivována ke zvýšení zájmu o život církve...“ Sněmovní kroužky měly „podnítit a shromáždit lidi, svěřit jim důvěru

¹¹ Kán. 443 § 1 a 2 CIC/1983.

¹² Kán. 286 § 1 a 2 CIC/1917.

¹³ ACTA CURIAE ARCHIEPISCOPALIS PRAGENSIS, č. 7–8/97 z 5. 8. 1997, č. j. 3013/97.

a odpovědnost“, měly se stát „prostorem pro setkávání, sdílení, společné přemýšlení a komunikaci, a někdy i pro řešení konkrétních místních problémů“ a „tvůrčím prostředím, z něhož mají přijít nové zásadní podněty pro místní společenství právě tak jako pro celou národní církev.“¹⁴ A kdo byl tehdy „u toho“, sotva může pochybovat o tom, že tyto cíle (o nic menší než ty, kterých mělo být dosaženo na samotných zasedáních) sněmovní kroužky splnily. A o to přece (také) šlo.

Resumé

Autor se v článku ohlíží za plenárním sněmem katolické církve v ČR, od jehož skončení uplyne letos patnáct let. Obecně hodnotí výstupy sněmu a zamýšlí se nad jeho významem pro další život církve v naší vlasti.

Summary

Fifteen Years Since Conclusion of Plenary Assembly of Catholic Church in Czech Republic

In the article, the author looks back at the plenary assembly of the Catholic Church in the Czech Republic, which was closed fifteen years ago. In general, it evaluates the outputs of the assembly and contemplates its importance for the further life of the Church in our homeland.

Klíčová slova: plenární sněm, synodalita, partikulární sněmy, diecézní synody

Keywords: plenary assembly, synodality, particular councils, diocesan synods

Autor

Prof. JUDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc., O.Praem., narozen roku 1953 v Praze, přednáší kanonické právo na Katedře pastorálních oborů a právních věd Katolické teologické fakulty UK v Praze. Současně působí jako první místopředseda Metropolitního církevního soudu Arcidiecéze pražské v Praze.

¹⁴ <<http://snem.cirkev.cz/index9748.html?menu=45>> (22. 4. 2020).

Author

Professor JUDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc., O.Praem., born in 1953 in Prague, teaches canon law at the Department of Pastoral Disciplines and Legal Sciences of the Catholic Theological Faculty, Charles University, in Prague. He is the first vice-chairman of the Metropolitan Church Court of the Archdiocese of Prague.

Prof. JUDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc.

Univerzita Karlova v Praze
Katolická teologická fakulta
Thákurova 3
160 00 Praha 6 – Dejvice
e-mail: hrdina@ktf.cuni.cz